

עניינים

אייר
תשפ"א

בעניני פסח שני

25

ג. אם מותר להעביר על מצוה קלה היום בשביל מצוה חמורה למחר

ב. בענין אמירת סדר הקרבת הפסח בפסח שני

א. איסור אכילת חמץ בפסח שני

א. איסור אכילת חמץ בפסח שני

רש"י בפר' בהעלותך [ט' י'] כתב "פסח שני מצה וחמץ עמו בבית, ואין איסור חמץ אלא עמו באכילתו", והמניח מצוה שפ"א העיר מנלי' לרש"י הך מילתא דעם אכילת הפסח יש איסור אכילת חמץ, דבפשוטו פסח שני אין בו איסור חמץ כלל, ובאבי עזרי' ה' קרבן פסח פ"י דחה דבאמת רש"י ג"כ לא נתכוין דיש איסור חמץ עם אכילת הפסח, אלא ר"ל דאין בו איסור חמץ כלל ואף עמו באכילתו, ומש"כ "אלא עמו באכילתו" אין הכוונה דאז יש איסור חמץ אלא אדרבה רשאי שיהא עמו החמץ אף באכילתו.

וברש"י בסוכה דף מ"ז ב' [ד"ה ופנית בבקר] כתב "פסח שני אינו אסור בחמץ, אלא שטעון מצה למצוה, ואוכל חמץ מיד". ומשמע דהיינו דוקא אחר אכילת הפסח, אבל עם הפסח ממש אסור לאכול חמץ, וזהו כמש"כ המניח דעם אכילת הפסח יש איסור חמץ אף בפסח שני. ובמשך חכמה פרי' בהעלותך כתב ג"כ לדיוק מדי' רש"י דיש איסור חמץ בפסח שני עם אכילת הפסח, ומה שתמה המניח מנלי' לרש"י הך מילתא, כתב המשך חכמה ד"ל הטעם משום דבפסח שני כתי' "על מצות ומרורים יאכלוהו" והוי לאו הבא מכלל עשה שלא לאכול חמץ עם הפסח, והיינו על מצות יאכלוהו ולא על חמץ, ומזה יש ללמוד שעם אכילת הפסח ממש אסור לאכול חמץ.

אמנם היה אפשר"ל בכונת רש"י דבאמת אין בפסח שני איסור אכילת חמץ כלל, ומש"כ רש"י דאינו אוכל חמץ עמו באכילתו הוא דין בקיום מצות הפסח, דדין הפסח שיאכל על מצות ומרורים ולא על חמץ, והיינו דמזה שאמרה תורה דהמצוה היא לאכול הפסח על מצה ילפי' שדינו שלא יאכל על החמץ, אבל אין הכוונה שיש איסור אכילת החמץ כל שעת אכילת הפסח, אלא הוא דין בקיום מצות הפסח דאם אכלו על החמץ לא נתקיים דין אכילת הפסח כמצוותו, דכשם דמצוותו להאכל על המצה כך דינו שלא יאכל על החמץ.

ולפי'? כבר יש לדון דכל שאכל כזית פסח בלא חמץ יהא רשאי לאכול את שאר הפסח אף עם חמץ, דכיון שאכל כזית בלא חמץ כבר קיים המצוה ושוב לא איכפ"ל שיאכל את שאר הפסח עם חמץ, [וכע"ז יש לדון בדינא דעל מצות ומרורים יאכלוהו, אם צריך שכל אכילת הפסח תהא על מצות ומרורים או דסגי בכזית שייאכל עם מצה ומרור, ועי' שפ"א בזבחים סוף פ' איזהו מקומן], אמנם לדברי המניח והמש"כ הנ"ל דהוא איסור אכילת חמץ עם הפסח י"ל דכל מה שהוא מוסיף לאכול אף הוא בכלל אכילת הפסח וממילא בכל זמן אכילתו יש איסור אכילת חמץ.

אכן לכאוי' זה תלוי במחלוקת השאג"א והמניח אם מצות אכילת הפסח היא רק בכזית וכל מה שהוא אוכל יותר מכזית הוא רק שלא יבוא לידי נותר, או דמצות אכילת הפסח היא על כל בשר הקרבן. דהמניח מצוה קל"ד אות ב' סובר דהמצוה היא רק בכזית, וא"כ אף אי נימא דאיכא איסור באכילת חמץ עם הפסח מ"מ אין האיסור אלא באכילת הכזית הראשון, דאחר שאכל כזית יצא ידי"ח, אבל השאג"א סי' צ"ו סובר דהמצוה היא לאכול את כל בשר הקרבן, ולפי"ד אף אי נימא דהוא רק מדין מצות הפסח שלא לאכול עמו חמץ מ"מ צריך שבכל אכילתו לא יאכל עמו חמץ כיון דהמצוה היא לאכול את כולו. [ול"לע לפי"ד הנצי"ב הנודעים דכל מה שהוא מוסיף הרי הוא בכלל המצוה, א"כ י"ל דאף לדעת המניח שהמצוה היא רק בכזית מ"מ מה שמוסיף לאכול יש בזה קיום מצות אכילת פסח, ויהא בזה איסור אכילת חמץ עם הפסח].

ב. בענין אמירת סדר הקרבת הפסח בפסח שני

במ"ב סימן תע"א ס"ק כ"ב כתב ואחר תפילת המנחה נכון שיתעסק בדיני קרבן פסח ויחשב לו הקב"ה כאילו קיים בפועל, ובשלי"ה העתיק מסדר היום מה שילמד כל אדם, עכ"ד, וכ"כ בסידור היעב"ץ, וכ"ה במעשה רב אות ק"צ שבערב פסח אחר חצות היה אומר פסוקי עשיית קרבן פסח שבתני". והנה טעם מנהג זה הוא משום דבשאר קרבתות הציבור הרי אנו מקיימים ונשלמה פרים שפתינו בתפילות המוספים, אמנם כנגד קרבן פסח ב"ד בניסן אין לנו איזה תפילה ולכן נהגו לומר סדר ההקרבה לקיים בזה ונשלמה פרים שפתינו. [וקרבתות יוהכ"פ דפר' אחרי מות אף שאין מזכירים אותם בתפילת מוסף נוהגים לאמרו בפיוט אמיץ כח שבחזרת הש"ץ].

ויש להעיר למה אין אנו נוהגים גם ב"ד אייר לומר פרשת פסח שני, דמאחר ולא הקרבנו פסח ראשון הרי אנו מחויבים בפסח שני, וא"כ יש לנו לומר פרשת פסח שני משום נשלמה פרים שפתינו.

ובפשוטו י"ל דכיון דקיי"ל דאין ציבור נידחים לשני, וכגון אם היו רוב ציבור טמאים ולא עשו בראשון אין עושין בשני, א"כ ה"נ כיון דכל ישראל לא הקריבו בראשון אין ציבור נידחים לעשות בשני, ואף אם יבנה הבית לא יעשו פסח שני, וממילא לא שייך בזה נשלמה פרים שפתינו, כיון דכל האמירה היא תחת ההקרבה וכל דליכא הקרבה ליכא אמירה. אכן במנח"ח מצוה ש"פ סוף אות י"ג כתב לדון

^א ח. והנה לחכמים דא"צ לכרוך המצה והמרור עם הפסח א"כ אותה אכילת כזית מצה ומרור מועיל לכל אכילת הפסח שבאותה הלילה, דחשיב שהכל נאכל על מצה ומרור, וכל הנפק"מ היא להלל דבעי כריכה דבזה יש לדון אם צריך לאכול מצה ומרור עם כל אכילת הפסח או דסגי בכזית, אכן גם להלל כתבו התו' בפסחים קט"ו א' דכריכה אינה לעיכובא, אלא דנפק"מ לענין המצוה לכתחילה אם למצוה בעי לכרוך בכל הפסח או דסגי בכזית.

דשאני היכא דלא היה ביהמ"ק בראשון דבזה אם יבנה הבית יעשו בשני, וכתב שם "ואני כותב זה בין שני הפסחים יהי רצון שיבנה במהרה קודם פסח שני וזוכה ונעשה הפסח השני אמון ואמן", ועיי"ש שהביא דהיא פלוגתא בירושלמי פרק מי שהיה ה"א אם נבנה הבית בין ראשון לשני אם עושין פסח שני, ומעתה למ"ד דעושין פסח שני יל"ע מ"ט אין נוהגין לומר ב"ד באייר את פרשת פסח שני.

ואפש"ל דמאחר ואנו טמאי מתים הרי לא שייך אצלנו הקרבת פסח שני דקיי"ל דאין פסח שני בא בטומאה [פסחים צ"ה ב', ורמב"ם פ"י מק"פ ה"ו], ודוקא בפסח ראשון נוהגים לומר הפרשה אף שאנו טמאים משום דפסח ראשון בא בטומאה ואילו היה הבית בנוי היינו מקריבים אותו ושפיר שייך בזה נשלמה פרים שפתינו, אבל פסח שני שאינו בא בטומאה לא שייך בזה גם אמירת הפרשה.

מיהו לפ"ז יש להעיר דהא מי שהיה בדרך רחוקה פטור מקרבן פסח, ובפסחים צ"ב ב' נחלקו אם הקריב ק"פ האם הורצה, ורמב"ם הל' קר"פ פ"ה ה"ג פסק דלא הורצה וחייב בפסח שני, וא"כ מי שהוא בדרך רחוקה לכאן לא שייך אצלו ונשלמה פרים שפתינו, והגר"א וכל הנך רבנותא הנ"ל שהיו בדרך רחוקה למה אמרו פרשת פסח, ועי"ז.

ובאופ"א יש לומר בפשיטות [מה שלא נהגו לומר פרשת פסח שני] כיון דפסח שני הוא רק למי שלא הקריב בראשון, וא"כ מאחר שכבר אומרים בראשון את פרשת הפסח שוב הרי"ז כמו שהוקרב בראשון ואין חייבין בפסח שני. ואין לומר דכיון שאם יבנה הבית יהיה חייב להביא פסח שני א"כ צריך לומר הפרשה תחת ההקדשה, דזה אינו דדוקא הקדשה ממש יש לנו להקריב בשני כיון שבראשון לא היתה הקדשה ממש, אבל כלפי האמירה הרי כבר נתקיימה האמירה בזמנה בראשון, ואין שום טעם לחזור ולומר בשני. אכן לפ"ז מי שלא אמר בראשון יש לו לומר בשני.

ג. אם מותר להעביר על מצוה קלה היום בשביל מצוה חמורה למחר

ידועים דברי הרדב"ז בתשו' סי' י"ג שכתב דמי שנתן לו השר רשות לצאת מבית הסוהר יום א' לשנה דוקא כדי להתפלל, ראוי לו לצאת מיד ולא יחמיץ המצוה להמתין על יום כפור או פורים דאין מעבירין על המצות, והובא במ"ב סי' צ' ס"ק כ"ח, והחכם צבי בסי' ק"י הקשה עליו מהא דמביע"ל במנחות דף מ"ט בציבור שאין להם קרבנות גם לתמידין וגם למוספין איזה מהן קודם, ומוקי לה במוספין דהיום ותמידין דלמחר ומביע"ל אי תדיר עדיף או מקודש עדיף, ומבואר דאם תמידין עדיפי ימתין למחר ולא יקריב המוספין אף שהמוספין לפניו. ועי' בשא"ג סי' ס"ב שהאריך בהאי ענינא.

ובהגהות ר' אלעזר משה הורביץ בסוכה דף כ"ה ב' תמה על כל הנך רבנותא שחקרו בזה ולא הביאו שהדבר מבואר בגמ' בסוכה שם, דבגמ' שם מיייתי להא דמפרש ר' יצחק דאותם אנשים שהיו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח היה זה משום שנטמאו למת מצוה, וחל שביעי שלהם להיות בערב הפסח, ומה מוכיחה הגמ' דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ופירש"י שם [בד"ה שחל] ד"אלמא מצוה קלה הבאה לידך אינך צריך לדחותה מפני מצוה חמורה העתידה לבוא". ומבואר דכיון דיש לפניו מצוה אין לו לדחותה ממנו אפי' בשביל מצוה חמורה וכדברי הרדב"ז.³

ובאבי עזרי [קמא] הל' תפילה פ"ג ה"א כתב לדחות ראיית הגראמ"ה דשאני התם דטמא לענין פסח התורה דחתה אותו ואי"ז רק כמו אונס דעלמא אלא הוא דין שטמא פטור מפסח, וכן מוכח ממש"כ הרמב"ם בפ"ה מקרבן פסח ה"ב שמי שהיה אנוס או שוגג בפסח ראשון ומזיד בשני חייב כרת, אבל אם היה טמא או בדרך רחוקה אף שהיה מזיד בשני פטור מן הכרת, והיינו משום שטמא ודרך רחוקה אינם כדון אונס, אלא רחמנא דחה אותו ופטורים הם מקרבן פסח. ומעתה אין ללמוד מזה לעלמא שצריך לעשות המצוה שלפניו אף שעיי"ז יפסיד את המצוה החמורה דלמחר, דשאני התם [בנידון הרדב"ז והחכ"צ] דלמחר הוא יהיה רק בגדר אונס ובה"ל י"ל דאין לדחות המצוה החמורה מפני המצוה הקלה, משא"כ באותם אנשים שנטמאו למת מצוה הרי למחר יהיו פטורים מעשיית הפסח ונמצא שאינו גורם בזה ביטול מצוה באונס אלא הוא מביא עצמו לידי פטור, ונהי דלכתחילה ודאי אין לעשות כן לטמאות עצמו שיהא פטור מן הפסח, מ"מ אם יש לפניו מצוה המוטלת עליו עכשיו מותר לו לעשותה, כיון שאח"כ יהא פטור מהחמורה, עכ"ד.

ויש להעיר על דבריו דבפשוטו נראה דכל עיקר הך מילתא דטמא ודרך רחוקה הוי פטור מקרבן פסח ואינו רק אונס, כל זה נתחדש בההיא פרשה דפסח שני, שבפרשה זו נתחדש הך מילתא דטמא ודרך רחוקה התורה דחתה אותם, וכמבואר ברמב"ם בפיה"מ [ר"פ מי שהיה] דהא דטמא ודרך רחוקה שלא עשו פסח שני במזיד אינם חייבים כרת הוא נלמד מהפסוקים דפסח שני, והובא בכס"מ בפ"ה ה"ב עיי"ש, אבל קודם שנאמרה פרשה זו מנלן דהתורה דחתה לטמא ודרך רחוקה, וא"כ מה שהם באו לשאול על כרחך היה זה משום אונס גרידא דא"א לעשותו בטומאה, וא"כ שפיר הוכיח הגראמ"ה דמותר לעשות מצוה קלה שלפניו אף שעיי"ז יבטל מצוה חמורה דלמחר, שהרי באותה שעה שעשו כן לא היו יודעים שיהיה להם פטור מפסח וסברו שיהיו רק אנוסים על הפסח, ואעפ"כ נטמאו לקיים המצוה דהשתא.⁷

לקבלת הגליון ולהערות ניתן לפנות לכתובת iyunim2@gmail.com או בפל' 050-4178704

³ והעירוני דבאמת הרי הא דאין מקדש הוא ג"כ סיבה דלא שייכא הקרבה בפועל ומ"מ יש בזה ענין של ונשלמה פרים שפתינו, וא"כ מה לי אם הוא משום שאין מקדש או משום טומאה ודרך רחוקה, ולפ"ז בזמן המקדש ג"כ אם היה יחיד טמא שאינו עושה פסח י"ל דיאמר הפרשה מדין ונשלמה פרים שפתינו. אמנם באמת לא דמי, דמה שאין מקריבין משום שאין בית המקדש הרי"ז אונס בעלמא ועיי"ז שפיר אמרי' דלכה"פ יאמר הפרשה כיון שעיי"ז אינו אנוס, משא"כ טמא אינו דין אונס בלבד אלא הוי פטור, וכמבואר ברמב"ם הל' ק"פ פ"ה ה"ב דטמא בראשון אף אם לא עשה פסח שני אינו בכרת, ולא הוי כשאר אונס בראשון שאם הוזה בשני חייב כרת, וכן מי שהיה בדרך רחוקה הוי פטור בעיקר החיוב כמבואר ברמב"ם שם שגם הוא אינו חייב כרת אף אם הוזה בשני, וא"כ י"ל דבזה כיון שהוא פטור מכל עיקר הקרבן לא שייך אצלו גם נשלמה פרים שפתינו. וצ"ל דכלפי אמירת הפרשה ליכא כלל פטור טמא ודרך רחוקה, דכיון דעשייתו באמירה בעלמא אין טומאה ודרך רחוקה סיבה לפטורו מזה, דכל הפטורים נאמרו רק כלפי ההקדשה בפועל שבזה צריך להיות בקירוב מקום ובטהרה, ועי' בענין אמירת סדר הקרבת הפסח בפסח שני.

⁴ והסוגיא דמנחות שהביא החכ"צ, כתב הגראמ"ה דיש לדחות דתמידין דלמחר חשיב שהמצוה לפניו משום מצות תשמרו עיי"ש. ועי' שנמשת אדם כלל ס"ח שהאריך בדברי הרדב"ז והחכ"צ, ועיי"ש שכתב דבמנחות מ"ט מסקינן דשניהם שוין. ודבריו צ"ע דבגמ' שם נראה דלא איפשיטא הבעיא, ורמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ה ה"ב כתב דהדבר שקול ואיזה ישרצו יעשו, וכי' הכס"מ והר"י קורקוס שם דכיון דהדבר ספק עושין מה שירצו, וכי"כ השא"ג סי' ס"ב. ועי' בספר חוט המשולש בסופו סי' ז', ובארצות"ח סי' כ"ו מש"כ בזה.

⁷ [ונהנ' שמעתי להעיר במה דכתיב שאותם האנשים הטמאים אמרו למה נגרע וגוי', והרי להמבואר ברמב"ם דטמא בפסח אינו רק משום אונס אלא פטור הוא מקרבן פסח, א"כ מה שייך בזה טענה למה נגרע והרי הם פטורים מהמצוה, ובשלמא אם היה זה רק דין אונס בעלמא י"ל דהיה רע בעיניהם על שנאנסו מלעשות הפסח ולכן חיפשו איך יוכלו לקיימו, אבל אם הוא פטור מקרבן פסח למה להם לחפש איך יתחייבו. אמנם למשי"נ אתי שפיר היטב כיון דבאמת בשעה ששאלו למשה עדיין לא נתחדש כל הך מילתא דטמא הוי פטור והם היו סבורים שאי"ז אלא אונס גרידא ושפיר שאלו איך יוכלו לעשות הפסח].